

Liikenne- ja viestintävaliokunta

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. ja 2. osa Näkymiä seuraavien sukupolvien Suomeen

Tulevaisuusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. ja 2. osa Näkymiä seuraavien sukupolvien Suomeen (VNS 16/2022 vp): Asia on saapunut liikenne- ja viestintävaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten tulevaisuusvaliokunnalle. Määräaika: 17.2.2023.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- johtava asiantuntija Jaana Tapanainen-Thiess, valtioneuvoston kanslia
- hallitusneuvos Veera Kojo, liikenne- ja viestintäministeriö
- johtava asiantuntija, suurlähettiläs Tiina Jortikka-Laitinen, ulkoministeriö
- verkostojohtaja Asta Tuominen, Liikenne- ja viestintävirasto
- osastonjohtaja Ari-Pekka Manninen, Väylävirasto
- Avaruustutkimus ja havaintoteknologiat -yksikön päällikkö Ari-Matti Harri, Ilmatieteen laitos
- Senior BD Advisor Tero Vauraste, ICEYE Oy
- tulevaisuudentutkija Risto Linturi, R. Linturi Oyj
- lakiasioiden päällikkö Marko Lahtinen, Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry
- toiminnanjohtaja Marko Forsblom, Älykkään liikenteen verkosto - ITS Finland ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Linja-autoliitto
- Suomen Kuljetus ja Logistiikka SKAL ry

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- Autoliitto ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

(1) Selonteossa todetaan, että tulevaisuuskuvittelutaitoa pitää valtionhallinnossa edelleen kehittää; esimerkiksi 9/11-komissio tunnisti merkittävimmäksi epäonnistumiseksi kuvittelun (ima-

Valiokunnan lausunto LiVL 43/2022 vp

gination) ja suositteli loppuraportissaan kuvittelun institutionalisointia¹. Ennakointityössä on selonteon mukaan ennen kaikkea kyse keskustelun ja ajattelun taidosta; keskeistä on omien ajatusmallien, olettamusten ja ajattelun rajoitusten tunnistaminen ja kyseenalaistaminen². Ennakointityötä pidetään selonteossa vaikuttavimpana, kun sitä tehdään yhdessä muiden kanssa.

(2) Valiokuntakuulemisessa on myös kiinnitetty huomiota siihen, että tulevaisuuden haasteisiin voi parhaiten vastata yhteistoiminnalla. Tässä yhteydessä korostettiin, että yhteistoiminnan ei tule olla vain hallinnon puitteissa tehtävää vaan myös hallinnon ja muiden yhteiskunnallisten toimijoiden kesken käytävää yhteistoimintaa.

(3) Valiokunnan huomiota on kiinnitetty siihen, että Suomen vahvuutena on yksityisen ja julkisen sektorin luottamuksellinen yhteistyö varsinkin kyberturvallisuuden alalla. Viranomaisten rooli on koordinoida asioita eri hallinnonalojen välillä ja luoda yhteinen kuva kyberturvallisuuden tilanteesta. Yrityksillä taas on kyky suojata tietojärjestelmiä ja -infrastruktuuria kyberhäiriöiltä ja -hyökkäyksiltä. Valiokunta katsoo, että kyberturvallisuuden kehittämiseen tarvitaan jatkossa edelleen panostuksia ja resurssien lisäämistä.

(4) Selonteossa kuvataan useita liikenne- ja viestintäministeriön toimialan kannalta olennaisia kehityskulkuja ja muutostekijöitä, jotka liittyvät muun muassa digitalisaatioon ja datatalouteen, kyberturvallisuuteen, liikenteen vihreään siirtymään, avaruusteknologiaan ja -toimintaan sekä kriittiseen infrastruktuuriin. On lisäksi syytä huomioida, että kaikilla selonteossa kuvatuilla muutostekijöillä on vaikutuksia liikenteen ja viestinnän toimialaan. Esimerkiksi suurvaltakilpailun kiihtyminen ja kansainvälisen turvallisuusympäristön muutos nostavat esille kysymyksen strategisesta autonomiasta ja sen vaikutuksesta digitalisaatio- ja datapolitiikkaan. Ilmastonmuutos puolestaan asettaa aivan uudenlaisia haasteita toimivalle ja kestäväälle liikennejärjestelmälle.

(5) Saadun selvityksen mukaan digitaalisia yhteyksiä, liikennettä ja viestintää koskevilla toimilla voidaan olennaisesti vaikuttaa siihen, että tulevaisuus olisi toivotun mukainen.

(6) Valiokunnan saaman selvityksen mukaan liikenne- ja elinkeinopoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi tulee investoida liikennealan digitalisaatioon ja datatalouteen ja panostaa multimodaaliseen liikennejärjestelmään. On myös tärkeää, että uudistetaan liikenteen verotus ja rahoitus liikenteen murrosvaiheessa samalla, kun toteutetaan liikenteen päästöttömyys kansantaloutta tukevasti ja rakennetaan liikennealasta tulevaisuuden ala ja viennin veturi.

(7) ICT-alalla on myös merkittävä kädenjälki energiansäästöä ja energiatehokkuutta toteutettaessa. Saadun selvityksen mukaan tietoliikennealan tarjoamat tuotteet ja palvelut auttavat kuluttajia ja muita toimialoja parantamaan omaa energiatehokkuuttaan muun muassa liikenteessä, teollisuudessa, rakentamisessa ja etätyössä.

1 National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States: Complete 9/11 Commission Report. Osoitteessa: <https://9-11commission.gov/report/>

2 Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta 2020. Tulevaisuustiedon lähteillä. Analyysi ennakointiraporteista ja tulevaisuuden ilmiöistä. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 6/2020. Osoitteessa: https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/tuvj_6+2020.pdf

Valiokunnan lausunto LiVL 43/2022 vp

(8) Avaruuden strateginen merkitys on saadun selvityksen mukaan huomioitava myös satelliittilaajakaistan ottamisella mukaan yleispalveluyrityksen nimeämistä koskevassa arvioinnissa. Kyseessä on toimintavarma tekniikka, ja Starlink on globaali vakavarainen ja liikevaihdoltaan merkittävä palveluntarjoaja, joka tarjoaa jo tällä hetkellä palveluitaan useassa kymmenessä maassa.

(9) Valiokunnan huomiota on myös kiinnitetty siihen, että keskeiset kriittiset infrastruktuurikohteet ovat houkuttelevia iskukohteita kriisitilanteissa. Merikaapeleiden erittäin tarkat paikkatiedot avoimena internetissä ja valtion hanke kerätä kaikki kriittinen infratieto yhteen valtiolliseen datapankkiin ovat esimerkkejä tiedon avoimuuden ja keskittämisen vaikutuksista riskeihin.

(10) Asiantuntijakuulemisessa on katsottu, että selonteossa on kokonaan puuttuvia aihealueita, kuten laaja tuulivoiman volatilititeetti ja sen vaikutus vetytalouteen. Tekoälyn vaikutuksia muun muassa opetukseen, työhön, arvomuodostukseen, viestintään, logistiikkaan ja voimapolitiikkaan ei selvityksen mukaan ole analysoitu. Metaversumin standardoituminen ja sen vaikutukset kaupunkisuunnitteluun, turismiin, sisältöihin, etätyöhön, logistiikkaan sekä robotisaation vaikutukset ylipäättään ovat saadun selvityksen mukaan puutteellisia.

(11) On esitetty, että teknologia on eristetty omaksi alueekseen. Täten hallinnonalojen ristivaikutukset unohtuvat, kuten tulisiko Yleisradio Oy:llä olla rooli tekoälyoppimisessa. Logistiikan murrosta eri teknologioiden vuoksi ei ole käsitelty laajemmassa yhteydessä eikä viestinnän murroksen vaikutusta puheluista ja sähköposteista tekoälyyn, metaversumiin ja robotiikkaan ole käsitelty suhteessa muihin hallinnonaloihin. On katsottu, että raportissa avaruusteknologiaa ja kvanttilaskentaa on käsitelty osoittamatta konkretiaa.

(12) Valiokunta pitää ongelmallisena, että merkittävien teknologioiden osalta ei ole arvioitu niiden vaikutuksia tulevaisuuden Suomelle laajemmassa yhteydessä. Valiokunta katsoo, että selonteon periaatteen mukaisesti keskeistä on omien ajatusmallien, olettamusten ja ajattelun rajoitusten tunnistaminen ja kyseenalaistaminen sekä yhdessä tekeminen. Tämän vuoksi tulee arvioida laajemmin ja keskinäisiä yhteyksiä unohtamatta esimerkiksi teknologioiden ja standardien sekä strategioiden vaikutuksia talouteen ja koko yhteiskunnan kehitykseen.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Liikenne- ja viestintävaliokunta esittää,

että tulevaisuusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto LiVL 43/2022 vp

Helsingissä 16.2.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Suna Kymäläinen sd
varapuheenjohtaja Ari Torniainen kesk
jäsen Heikki Autto kok
jäsen Sandra Bergqvist r
jäsen Seppo Eskelinen sd
jäsen Janne Heikkinen kok
jäsen Petri Huru ps
jäsen Juho Kautto vas
jäsen Jari Kinnunen kok
jäsen Johan Kvarnström sd
jäsen Joonas Könttä kesk
jäsen Jenni Pitko vihr
jäsen Mirka Soinikoski vihr
jäsen Paula Werning sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Mika Boedeker